

САҢА

Чурапчы
улуунун хаһыата

ОЛОХ

ХАҢЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 146-147

(8741-8742)

СУБУОТА

2001 сый

Ажсынны

15 күнэ

КООПЕРАТИВ УС ТӨГҮЛ ҮӨРҮҮЛЭЭХ БЫРААҢЫННЫҢ

кэмгэ үтүө хааныстыбалаах улахан тутуу олоххо кинирбит кинини бары сөхтөрдө. Манна, үгүстэр бэлиттээбит-тэринини, хаһаайын тэлгэһиттэн биллэр. Оттон бүтүн Россияда билиинини ылбыт, үлэтэ кыһыл, үрүн көмүс медалларынан бэлиттэмин "Чурапчы" кооператив курдук аатырар-сурадырар тэрилтэ манньк саҥа хонтуораламмыта бир оннук кэрээтээх уонна чыһин дьаһалата.

Бырааһыннык иккис уонна үһүс түмүктэр "Семия" остолобуһу саҥалааннар. Олор коллектив Түя хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин күнүн бэлиттээһингэр уонна хаһаайыстыбаннай сый түмүктэрин таһаарытыгар анааннар. Директор А.Т.Ноговицын ылдыттарга быһааран биэрбитин курдук, бу үлэ коллектив сый баһыгар манньк бирдэ түмсэн ылар кылаабынай бырааһынныктара буолар. Кыһынылаах коллектив туох баар учредителлэрин, элүүгү оҕорооччуларын, тутта-рааччыларын түмүн бүтүн, чакчыта да, бырааһынныктыан бырааһынныктаата.

А.Т.Ноговицын, бастатан, сылаары үлэ түмүктэрин биллэринэр, кыһылаахтары аатталаата. Элбэх эбэрдэ тыл этилиннэ.

— Кырдыга да, сыралаахтык үлэһиттэри. Онуоха үлэһиттэр усулуобуйа бүтүн да толору тэрилтэ илти. СР Президентэ М.Е.Николаев эһиги иһигитигэр быһаччы сорукары туруорбута түбэһинчэ буолбатах. Чурапчы убаһатын этэ республиканы аһан Россия регионнарыгар тахсыахтаах. Быйыл 70 млн. солкубайдаах элүүтү аргыппит буоллаххына, эһиги иһиги 100-120 мөлүүһүнү таһаарыахтааххыт, — диир улуус баһылыга А.А.Шадрин бэйэтин эбэрдэ тылыгар чопчулаан эппитинин, "Чурапчы" кооперативтан ыйытык улахаана турар.

— Эһигини республика бүтүтүүнэ кэтээн көрөр. Сорутоолкалар тэрилтэ кредити биэрини А.Т.Ноговицын республика аан бастаан туруорсан-дакаастаан ылбыта уонна кредитин кэмгэр төлөөн итэһэллэ. Бу — улахан кыһылы. Биһиги эмнэ махтанабыт, — диир сыанабылы биэрэр Түя хаһаай-

ыстыбатын уонна сорутоолка министерствотын сорутоолкага управлениетын сүрүннүүр специалиһа К.Ф.Саников.

Итинник эбэрдэ тылларын үтүө үлэһит коллективка нэһиликтэр баһылыктара, тэрилтэлэр салайааччылары, шефтээх "Каскил" уһуаан коллективка, Тааттатаагы агропромышленнай холбоһук директорун солбуйааччы С.Н.Андросов уо.д.а. эппилэр, саҥа дьыа малааһыннан эбэрдэ сорукары, бэлэктэри туттардылар.

Кооператив директора А.Т.Ноговицын коллективын, учредителлэрин, ылдыттарын профессиональнай бырааһынныгынан эбэрдэлээн туран, тэрилтэ сый түмүгүнэн үлэ бары салааларынан кыһылаахтары быһаарыга 5 номинация олохтоммутун иһитиннэрэр, наһараадата — хара саһыл. Номинациялар хаһаайыннарынан буоллулар: үтү маастардарыгар — А.И.Парфенова (Хатылы), лаборантарга — А.И.Егорова (кин завод), халбаһы сыһын үлэһиттэригэр — Д.Д.Ноев, суолпардарга — С.В.Платонов, салалта специалисттарыгар — Л.Д.Александрова.

Бырааһынныкка сүүйүүлээх лотерея оонньонно, кылаабынай сүүйүү — хара саһыл. Ону киин завод үлэһитэ Е.И.Соколова ылан үөрдэ-көттө. Сорутоолкалар, астыр, баттар тэрилтэ үс төгүл үөрүүлээх бырааһынныгынан, бу улахан түһүлгэтин сизэрин ситэрэн "Айан" ансамбль уолатара ырыанан-тойугунан кизгэттилэр.

С.СЕМЕНОВА.

Хаартыска: арым сыахтарын маастардара. Быйыл арым сыахтарыгар 6350 т. үрүҥ илэ астанна.

СОНУНАР

САХА СИРИГЭР ПОЛИГРАФИЯ ТЭРИЛЛИБИТЭ 140 СЫЛЫГАР

Ажсынны 11 күнүгэр Дьокуускайга "Сахаполиграфиздат" Национальной полиграфической-издательской компания тэрийинитинэн Саха сиригэр полиграфия тэриллибитэ 140 сылыгар аналлаах дьаһал ытылынна.

Бу дьаһалга СР Правительствотын Председателин солбуйааччы Е.С.Васильева, Дьокуускай куорат дьаһалтатын баһылыга И.Ф.Михальчук, СР Бачээккэ уонна маассабай информация средстволарыгар департаменын, "Сахаполиграфиздат" НПИК эппиэттээх үлэһиттэрэ, улуустар хаһыаттарын редактордара, типографияларын директордара кыттыны ыллылар.

Биһиги типографиябыт офсеттаах киин уонна илин эңэр улуустар типографияларын конкурстарыгар бочуоттаах үһүс миэстэни ылан Бочуотунай грамотанан, сыаналаах бэлэбинэн наһараадаланна. Бастакыга Хаҥалас, иккискэ Таатта типографиялара табыстылар. Маны тэҥэ биһигиттэн Монастырева Светлана Павловна уолунуун Василийдыын, Смирникова Татьяна Петровна уолунуун Петрдыын ПОЛИГРАФИСТАР ДИНАСТИЯЛАРЫН ҮРҮҥ КӨМҮСТЭН ОҢОҕУЛЛУБУТ ӨЙДӨБҮННҮК ЗНАКАРЫНАН наһараадаланылар.

"СО" корп.

ЫЧЧАТ ДЕКАДАТА

Ажсынны 3 — 11 күнүгэр Одьулуунга нэһилик "Эрэл" ыччатын түмсүүтүн ыгырытынан ыччат декадата буолан ааста.

Бастатан туран, олохтоох ыччаттар субэлэһэн лидеринэн Е.А.Петрову таллыбыт. Түмсүүбүт састаабыгар оскуолабыт ыппустарыттан (16-тан 30 саастарыгар дээр) биридин киһини киллэрдибит. Декадабыт иһинэн ытыллар үлэлэр нэһилик бары арагытын хабалларын курдук оҕордубут. Бастаан нэһиликтит саамай кырачаан олохтоохторуттан, "Күнчээн" уһуаантан саҥалаабыт. Манна уолаттар саҥа объект ис үлэтигэр, вешалка, загородка оҕоруутугар, кыргыттар быстах үлэлэргэ, сүүйүүгэ, хомуйууга сырыттылар.

Субуотага "Аспыт, билигин, кэлэр кэм ыччата" диир темалаах конференция ыытыбыт. Манна олохтоох дьаһалта баһылыга А.П.Старостин, дьыа кэргэн киһини салайааччыта Л.В.Ефремова, улуустаагы дьыа кэргэнгэ уонна оҕо көмүскэлгэр отдел сэбиэдиссэйз М.Т.Ноговицына, "Маарыкчаан ыччаттара" общественнай түмсүү чилиэнэ, психолог Х.Захарова, урукку кэмгэ лидердир сыйдыбыт, Мирнай куорат тутуутугар үлэһит наставник В.А.Григорьева, кырдыабаастар сэбиэттэрин председателэ В.П.Васильева, олохтоох ыччат, оскуола, лицей үөрэнээччилэрэ кыттыны ыллылар.

Аныгы ыччат проблемаларыгар, сизигэр-майгытыгар анаан А.Р.Аржакова бэрт интэриэһинэй диспуту тэрийэн ытта. Конференция түмүгэр уураах ылылынна, ыгырыы табыста. Оттон эбит кэнниттэн үс хамаанда кыттылаах "Көрдөөх старт" буоллулар. Манна "Кулуун" оскуола оҕолорун, "Сарыал" лицей үөрэнээччилэрин, "Эрэл" олохтоох ыччаттар хамаандалара кыттыны ыллылар. Күрэхтэһии түмүгүнэн "Эрэл" эрэллээхтик бастаата.

Кизээ сыһыалаах чааска олохтоох ыччат, лицей, оскуола оҕолоро концерт көрдөрдүлэр, активист, нэһиликк оҕо тупсарыгар үлэһит ыччаттары наһараадалаһын буолла. Ыппустар бэйэлэрин сырдатар, оҕо саастарын санатар буклеттары оҕорон аҕалыттарын көрдөрдүлэр. Дьоро кизээни Дьокуускай куорат ди-джейэ Казанова ытта.

Өрөбүл күн бөһүөлүктит кырдыабаастарыгар, кыамааттарыгар көмө үлэлэр оҕоһулуннулар. Декадабытын оскуола оҕолорун кытта көрсүһүүнэн түмүктээтибит.

"Эрэл" ыччат түмсүүтэ.

ОҕО СААСЫТ ҮТҮӨ АРГЫҤА

Оҕо саас... Бу кэрэ кэмнэ дьыа тэбэр сүрэхтээх, сырдык саҥалаах киһи аҕыһыта буолуой? Оттон ол кэмгэ үтүөкэн киһи, бэриниһилээх муутал иһитин иһинэн ас-ыт буоллеххына — бу чакчы да, дьоллоох оҕо саас буолар. Сыл — хонук. Көмүс күлүк үгэһээн турдагына билигин оскуола боруогар арылхай харахтаах эдэркээн муутал көрсүбүтэ. Очолорго 5 "б" кылаас сэрбэспит кыргыттар-уолаттара хантан сэрэйсиппэти киһи биһиги олоххо учууталбыт буолуоһун, үөрэххэ-билиһигэ сир-

дэһичи киһибиэ дэтирэн?

Билигин ити ийэ тэҥэ саҥаабыт күндү киһибиэ М.В.Сивцева номуо 60 сааһын томпоччу туолар кэрэ-бэлэс күнэ үүннэ. Марфа Владимировна биһиги кылааспыттан алта сый устата салайан, олох кизэн аартыгар үктэнэр-битэ. Төһөлөөх хуннэри-түүннэри, сыһыанар дииһи билбэккэ, дьыаһы-уоту хаалларан, кырдыабаас ийэтин биэбэһин, кыһыны уолаттарын сизээ сыйдыһы биһиги туспутугар сыраласпытан билигин бэйэбит үлэһит буолан, ийэ-аҕа дэттэрин баран дууһабытыгар тиздэ дьиринник өйдөөтүбүт. Марфа Владимировна бастатан туран, предмети-учуутал быһыытынан барыбыт күүптүтү тулутта. Уруоктара мэлдьи интэриэһинэй, сэргэх буолаллара. Чакчы да айылбаһтан айдарылаах омук тылын учуутала эбитин билигин сыһыанлы саныыбыт.

Дийикти кэрэ куолаһынан, айытэс майгытынан, аһар талаанынан идэтигэр сөрү-сөп түбэһэр. Уруогун таһынан тыл-куруһуогун салайара, ому бары олус сөбүлээн сыйдыр-быт. Араас сценалары, элбэх ырыаны-хоһоону англискайды үөрэтэбит. Ити барыга биһиги, очолотуу тыа оҕолоро, омук тылын

баһылырбытыгар, бэйэбитигэр ураты атын эйгэни арыһарбытыгар олук уурбута. Кылаас салайааччытын быһыытынан хас биридин оҕо майгытын-сигилигин үлүгү-дүк үөрэтэр, билэр, дуурунан көрөн араас общественнай үлэбэ китиннарар, көбүлүгү психолог-педагог этэ. Хас идэһэлэ аҕын тема-тическай кылаас чаастарын, кэрэхсэбиллээх биччэрдэри токтоло суох ытара, биһиги ол дьаһалартан хайаан да туох эмит сонуну, саҥаны интэриэһибит.

Киһи мэлдьи саҥа идеялардаах, кизгэ фантазиялаах сатабыллаах тэрийэһин этэ, саҥалаабытын хайаан да тиздэр тиздэрэ, биһигиттэн эмнэ онуугу ирдирэ. Дойду-тун дьыһаах патриота дьиз-дэххинэ бука сыһыарыам суоҕа. Ол тыһына биһигини эмнэ иһиптэ. Очолорго олохтоммут "Оскуола-производство-үрдүк үөрэх" де-виһинэн "Чурапчы" совхоза Бирэтээһи учаастагар кылааһынан тутуспутунан үлэ-тин тахсыбыллыт. Ол кэм-нээһи сыһарбыт, төһө да үлэти ыраахан буоллар, биһигини өссө түмсүүлээх буоларга, олоххо үөрэппиттэрэ, эдэр сааспыт биһир кэрэ-бэлэ айдэбүлүнэн буолбутта-ра. Учууталбыт үөрэби

мэлдьи өрө тутара. Ол да иһин производство кэнниттэн үрдүк үөрэх кыһаларыгар үөрэнибит. Биһиги ортобу-тутар учууталлар, врантар, инкөкнөрдөр уонна да атын олохтут араас салаатын эйгэ-тин үлэһиттэрэ бааллар. Ол курдук, агардас биһиги кыла-астан биэс оҕо омук тылын учууталын идэтин баһылаан ситиһинилээхтик үлэһин сыйдыллар. Кинилэртэн Н.А.Белюлюкская, И.С.Со-ловьева СР үөрэтиринтин туй-гунара, туйгун категорияла-ах педагогтар, улуустаагы гимназия преподавателлэрэ. Оскуоланы бүтэрбиппит төһө да ырааттар, билигин даҕаны олус түмсүүлээхпит, үөрүүлээ-х да, хомолтолоох да түгэн-кэрэ мэлдьи биһир буола-быт, көмөлөсүһүбүт. Манна барытыгар үтүөлээх-өһөлөөх киһинэн таппаллаах учуутал-быт, Россия үөрэтиринтин туйгуна Марфа Владимировна Сивцева буолар. Учуутал-быт чэтиһиник-чэбдиктик үһүһүк дьоллоохтук оло-ругар баһарабыт.

Үөрэппит оҕолорун ааттарыттан Татьяна ДЬЯЧКОВСКАЯ, интернат-оскуолаба омук тылын учуутала.

Хаартыска: М.В. Сив-цева.

АХСЫННЫ 23 КҮНЭ — СР ПРЕЗИДЕНИН БЫЫБАРДЫР КҮН

КҮНДҮ БЫЫБАРДААЧЧЫЛАР!

Билиги үнүн республика кутораттары-тар, улуустарыгар хастыта да сылдыан үгүс дьону-сэргэни кытта көрсүбүт, онно бэрэс билэр табаарыстардаа кырдыаас суруйааччылар буолабыт, онон бири эмэ кини билиги тылбытыт-еслүтү сэнээрэн ылынаарай дьэн суруйан эроби.

Республикабыт Президентин буолаары турар быыбара билигини эрэ буолбакка, бүтүн Россияны айнаата. Бастыкы Президемиит М.Е.Николаев андабайбыт конституционнай болдьобор уон сыл олорон бэрт элбэх үтүөнү онордо, кэскиллээх туоллары түстэтэ. Ол гынан баран, билиги монархията суох демократическай республика буоларбыт быһыытынан, кини үгүс болдьобор дуулуһан, онон 15 сыл Президентини эрэ чаһаа үлүн уонна 70-чалаах киһиэхэ ырахан буолуора, ол оннугар бочуоттаах сынналанна олорон сүбэллэ-амалыы, үөрэтэ-таккаа сылдыаа этэ дьэн сирдээхтик этэччилэр үгүстэр.

Билиги үнүн ханьык да кандидаты на-чтата сатаабыллыт — кинилэр бары Саха республиката барыара сайдарыгар бабарар дьоннор буолуохтаахтар, ону ыткытыбыт. Эл эрэри, өр ыараннатан, толкуйдаан көрөн баран, билиги ити кандидаттартан барыларыттан Федот Семенович Тумусов чорбойор дьэн түмүккэ кэллэбит — бу ман-нык улахан эппиттээх үрдүк дуоһунаска кини кандидатура бари өттүнэн сөл түбэлэр дин саныыбыт. Бастагытынан, 46 саастаах кинини эдэр дьикхэ сөл, иккинэн, билигин рынок кэмгэр орубуна сөл түбэлэр биллиилээх-көрүлээх — эконо-мическай наука доктора, үсүпүнэн, элбэх тарилтэни холбуур "САПИ" финансовай-промышленнай корпорация президентинэн

ситиһилээхтик үлэлээн ол үөздүн тутту-бут үчүгэй практикалаах, уонна, төрдүпүнэн, Саха АССР Верховнай Сове-тин итинэн Ил Түмэн депутаттарынан та-лыллан государственнай, политической са-лайар үлэбэ эмиз-дьоһун опыттаах, ба-сийинэн, Саха сирин норуоттарын инники олохторун түстүүр бэйэтэ онорбут дьоһун-наах программалаах советох кандидат. Онон кинини септөөх бэлэмнээх деятель быһыытынан сыаналыыбыт. Оттон вице-президент дуоһунаһыгар республика ыч-атын биллиилээх лидерин, Ил Түмэн депута-тын, эдэр нуучча киһитин Александр Гри-горьевич Подголоуы ылыахтаабын саамай септөөх быһаарынымы быһыытынан аабыт.

Быыбар хампаанньата дьэн араас тыл-ос, сурах-садык, ордук-хос сана, ардыгар хоп-сип даҕаны добуһуоллардаах кыһааннах охсуһуу буолар. Туруоруммут сорууттарын ситиһээри бастах кэмиз тугу да сымыйалы-ыры кэрэйбэт "агитатордар" баар буолуох-тарын сөл, ол сиринэн, Федот Тумусов туһунан, кини да, үлэһит да быһыытынан ол-бу сымыйа кэпсэни, сураһы-садыгы су-руйан хайыы-үйэбэ ытан эрэллэрэ иһил-лэр, ону эһиги аңар кырыытыттан итэбэйэн, ыллыгыт да ыраас мууска ылынан иһимэи! Бэрт эдэригэр харахпыт ортотугар үөскээн үлэли-хамсыы сылдыар кинини билиги үчүгэйдик билэбит, бэл Москва биллиилээх да дьоннор кинини үрдүктүк сыаналыыл-лар. "Сага Саха сирин сабахтара" дьэн ула-хан кинигэтигэр даҕаны, ордук киниик бы-

лырын Москвага нууччалыы тахсыбыт "Будущее мира и России: взгляд из Саха" дьэн бөдөн научнай үлэтигэр кини кини, ди-ринг санааларын, кэскиллээх идеяларын улахан үөрэхтээх, биллиилээх дьоннор сөбө аабыллар. Социалистическай Үлэ Ге-ройа, ССРС Государственной бирэмийэтин лауреата, аатырбыт суруйааччы, бочуон-нык Петр Проскурин соторугаабыта ман-нык суруйбут: "С кем я связываю свои надежды на перемены к лучшему? Где эти свежие си-лы? И есть ли они вообще?"

Есть эти силы.

Я не так давно прочитал одну книгу. На-зывается она: "Будущее мира и России: взгляд из Саха". Я давно ничего подобного не открывал. Вот работа, которая будит сознание. Я в этой книге столкнулся не только с оригинальной раскладкой сил в мире. В конце-концов, анализировать прошлое и даже сегодняшний день научились многие. А дальше-то что? В книге есть и это. Нако-нец-то нашелся умный человек, который предлагает делать ставку не на политичес-кие игры, а на самое важное в нашей жизни — на семью. Я запомнил имя автора этой кни-ги — Федот Тумусов.

Трудность в том, что очень сложно раз-будить наши верхи и убедить их в том, чтоб они не мешали молодым силам, тем людям, у кого есть интересные и неожиданные идеи ("Мир Севера" сурунаал 4-с нүмэрэ, 2001 сыл, 38 стр.). Оттон Россия народнай артиһа, киник биллэр Юрий Назаров эмиз сити нүмэргэ суруйар: "...мне попался

номер газеты "Литературная Россия" со статьей Федота Тумусова о семейных цен-ностях. Любопытная статья — ничего не ска-жу, не все я, правда, в ней понял. Я ведь все-таки не экономист, чтобы во всех научных выкладках разбираться. Но вдруг рядом с его статьей я обнаружил заметку одного американского ученого "Господа Путин и Тумусов, вы не правы", в которой утвержда-лось, что Север России перенаселен, что се-верные территории — бремя для российско-го бюджета, что алмазы Якутии никакого отношения к местному населению не име-ют. Вот это меня задело. Да как же Тумусов не прав? Он очень даже прав, предлагая конкретную программу, нет, не выживания, а развития российского Севера. Это умный хозяйственник и ученый. Я бы даже так ска-зал: Федот Тумусов — это наш человек". "...Прав-то как раз Тумусов. Я, поездив по Якутии, хорошо это понял." (47 стр.).

Сирийэн үчүгэйдик ситиһили аабыт эрэ — Россия культуратын улахан деятельлэрэ итинник эппиттээх ыһааһынаах тыллары мээһэбэ ыһкытыбатахтара чакчы.

Дьэ, ол иһин билиги эһигини, бэйэбит күндү ааһааччыларбытын, Ф.С.Тумусов туһугар булгунчу куоластааг диир быраап-пыт суоһун быһыытынан, быыбардыыр дьааһыкка тийиксэххит иннинэ, республика инники кэскилин өйдөөт-санаан туран өссө төгүл барытын ырытан, толкуйдаан көрөртүтүгэр ынырабыт.

РФ уонна СР культураларын үтүөлээх үлэһиттэрэ
Семен РУФОВ,
Степан ДАДАСКИНОВ,
Василий СИВЦЕВ.

БАРЫ ӨТТҮНЭН БЭЛЭМНЭЭХ КАНДИДАТ

Тумусов Федот Семенович Саха Рес-публикатын Президентин дуоһунаһыгар са-лай септөөх кандидатынан аабын.

Төрөөбүт, иктилибэит илгэтинэн борос-туй дьонно-сэргэс ордук чугас-тыа си-ингэр колхозтаах бааһынай кэргэннэгэр төрөөбүтэ. Оро эрдэбиттэн ас-танас тий-эйт кыһалбатын этинэн-хаанынан билэн, үлэбэ эриллэн, кыра сааһыттан олох омур-дарын-чочурдарын билэ улааппыта. Эрэи билбэтэх, дэлэгэйгэ үөскэбит билигини со-рох салайааччылар дьон-сэргэ кыһалбатын, эрэин-мугун өйдүү охсубаттар, сыаналаа-баттар. Оттон Федот Семенович эдэр сааһыгар олох эрирдэрин билбит буолан, дьон-сэргэ араас кыһалбатын үчүгэйдик өйдүү, сүрбэр чугастык ылынар, ол кини бири дьоһуннаах уратыта.

Очотоову кытыы тыа сирин уола бай-этин олоххо дьулурунан, үтүөс-кэрбэ күүсэ тардыһытынан Новосибирскай-дааһы тутуу институтун ситиһилээхтик бүтэрбитэ, 41 саастаагар экономическай наука доктора буолбута, кэлин профессор, Аан дуйдугааһы инвестиция уонна тутуу экономикатын академиятын академига бу-олбута. Билигин олох практиката сөрдөрөрүнэн, итинник үрдүк бэлэмнээх муонайдар дойдуга уонна кини субьектарын улахан салайааччыларынан үлэлиир кэмизэ кэлэн турар. Билиги кандидатпыт онно миз сөл түбэлэр.

Рынок биллээх ситэри үлэһээбитин бири

бириниэтинэн билигин үгүс үрдүкү са-лайааччылар экономика уонна үп-харчы эр-гийитин үчүгэйдик ырыналаан билбэттэрэ буолар. Оттон билиги кандидатпыт Ф.Туму-сов республикага эрэ буолбакка, Россияга биллэр экономист, үп-харчы эргийитин ырыналаан билэр ученай, практик. Кини Москвага нууччалыы тылынан тахсыбыт "Республика үбэ-харчыта: асылттан инни-кигэ", "Регион инвестиционной кыага Теория. Проблемалар. Практика" дьэн моног-рафияларыгар билигин рынок усулуобуй-атыгар үбэ-харчыны сатаан көдүүстээхтик туһаныы, инвестицияны үөскэти, атын са-лаалары өрө тардан таһаарар кыахтаах промышленность сүрүн салаатын — оттук энергетика предпринимательствын инникилээн сайыннары көдүүтэ уонна да атын болпу-руостар, проблемалар сырдатыллыбыттарын, теоретическай да, практической да өттүнэн дүөрүлээх быһаарыллыбыттарын Россия бөдөн ученайдарга бэлэттээн турал-лар. Манньык бари өттүнэн үрдүк бэлэмнээх кини үрдүк салалтага үлэһэтинэ — билигин олох ирдэбилэ.

Тумусов Ф.С. рынок экономикатыгар, үп-харчы болпуруостарыгар теоретическай, практической түмүктээһиннэрин бэйэтэ быһаччы производствага, олоххо киллэрэр бэрт сэдэх салайааччы. Кини салайар "СА-

ПИ" корпорацията атынан-эргизинэн дьарыктанар, алмааһы кырылыһыыр произ-водственной-предпринимательскай, бэйэтэ бааннаах, страховоу уонна инвестиционной компаниялардаах. Бу корпорацияга эдэр кадрдары рынок ирдэбиллэригэр сөл түбэһиннэрэн сагалыы бэлэмнээн таһаараллар. Ол да иһин "САПИ"-га үлэһэ-бит сорох дьон парламента — Ил Түмэн депу-татыгар, улахан промышленнай тарилта-лар салайааччыларыгар тийэ үлэлиир бу-олулар.

Корпорация үлэтигэр мэхэйдэр, ыра-хаттар арыаһа суохтар. Алмаас бородуу-суйатын батарыы 2 бырыһаанга тэнгээх сирини түүлүүр үп суотугар "САПИ"-га киирэр үбү бюджетка ылан бэйэрбиттэр. Ити кэм-тэн — 1998 сылтан бэттэх Президент, Ил Түмэн, Правительство корпорация үлэтин тутулу үбүлээһинин уларыта тутар туһунан 18 араас докумуоннары ылынылар, оло-ро киирдэ даҕаны "САПИ" үлэтэ мөлтөөн туһунан ыйыы суох. Ити докумуоннар кор-порация үлэтин тулсарарга аналлара эмиз көстүбэт. Ити үрдүнэн "САПИ" туруктаах-тык салгыы үлэлиир.

"САПИ" үлэтин, үп-харчы хамсааһынын хонтуруоллаан 30 төгүл реэвизия ытылын-на. Сорох реэвизиялар республика үрдүкү салалтатын ыйытытынан ытыллыбыттар-

ра. Улахан кэһиллэр, ситиһинэр бааллара буоллар, дьаһаллар ылыллыбыт буолуох этилэр.

Саха норуотун сэрин кэннинээри үөскэ-эбит көлүнэтэ үөскэбит-төрөөбүт илгэти-нэн, иктилиитинэн уорарга, сиргэ олох анала суох. Билиги кандидатпыт Тумусов Ф.С. бэйэтин көлүнэттэтин эмиз уратыта суох. Арай, билигин Россия үрдүнэн олох-томмут сиринэн, кинилэр үрдүк хамнаста-ахтар, ол иһин атыттартан ордук олорол-лор. Кини уоран ситиһини, коррупцияны кыт-та инники өттүгэр охсуһар, туруулаһар то-лору бырааптаах, кэтэһэр-маннаһар айыһа-хараа суох.

Тумусов Ф.С. билигин сүһүбэ суох, той-он эппитинэн сылдыар үгүс салайааччылар-тан бири улахан уратылаах. Кини киниттэн, дуоһунаһыттан тутулуга суох бэйэтин көрүүтүн, санаатын аһаастык этэр, кири-тикэлиир, хаһыакка суруйар, Парламент муһунаһар этэр принципиальнай политик, салайааччы. Ол эрэри кини ньобойдоһо, изэ төлөһө, өсөһө сылдыбата эмиз кизиктик биллэр. Кини үһүс да салалтага болпуруоһу принципиальнайдык бири муос-тага туран быһаарсар кыахтаах.

В. ПОПОВ.

(Матырыйааллар СР Президентиниэр кандидат Ф.С. Тумусов быыбардыыр фондатыттан төлөнүүлэр).

Беседы о пенсионной реформе

7. ЧТО ПОЛУЧАТ НЫНЕШНИЕ ПЕНСИОНЕРЫ?

До сих пор мы обсужда-ли прежде всего то, что дает пенсионная реформа рабо-тающим россиянам. Их в стране сегодня около 63 миллионов и платежками, ко-торые делают за них рабо-тодатели, обеспечиваются поступления доходов в Пен-сионный фонд. За счет этих доходов и финансируются выплата пенсий, оплата их доставки и другие строки расходной части бюджета Пенсионного фонда.

Сегодня доходы эти не-только велики, как хотелось бы. И главная надежда на повышение связывается с пенсионной реформой. Она должна в первую очередь за-счет выходов зарплат из те-ни повысить платежи в до-ход пенсионной системы. А за счет повышения доходов можно будет повысить и

пенсии нынешним пенсио-нерам.

Пенсионеров пугают тем, что введение нако-пительного элемента приве-дет к отвлечению средств из пенсионной системы на дру-гие цели, а итогом станет уменьшение выплачивае-мых сегодня пенсий и со-кращение доходов пенсио-неров. На деле все не так — и накопительный элемент (о нем мы позднее поговорим особо) не так страшен, как его малюют, и сокращения до-ходов у пенсионеров не предвидится.

Начнем с того, что пен-сионная модель, которая в результате реформы заме-нит ныне действующую, та-кая основана на принципе солидарности поколений. На счетах граждан будут на-капливаться не собственно

средства (если бы накапли-вались средства, то это дей-ствительно приводило бы сокращению ресурсов рас-ходной части бюджета ПФР и сокращение пенсий), а пенсионные обязательства государства перед гражда-нами. Иными словами, пла-тежи за работающими будут поступать в ПФР и фиксиро-ваться на их лицевых сче-тах, но деньги, как и рань-ше, будут направляться на выплату пенсий нынешним пенсионерам. А поскольку денег будет поступать боль-ше, и размер выплат ока-жется больше, чем ныне.

Сегодня на основе но-вой пенсионной модели подготовлен проект бюдже-та Пенсионного фонда на будущий, 2002 год. В этом бюджете (спешу успокоить сегодняшних пенсионеров)

предусматривается даль-нейшее повышение им пен-сионных выплат. Поскольку сегодня еще трудно точно спрогнозировать, каким бу-дет увеличение платежей за счет выхода зарплат из те-ни, минимальный размер повышения установлен в 20 процентов — не ниже, чем в текущем году. Но эксперты ПФР надеются, что реаль-ная величина повышения окажется большей.

Так, средняя величина всех видов пенсий на конец текущего года должна со-ставить по плану 1175 руб., а на конец года буду-щего 1534 рубля. Иными словами, минимальный рост за год составит 359 руб-лей. Чуть большим будет рост трудовых пенсий. Раз-мер средней трудовой пен-сии: в конце 2001 г. его предполагается довести до 1153 руб., в конце 2002 г. — до 1522 руб., при этом при-рост составит 369 рублей.

А рост за год — 132 процен-та.

Сходные показатели по-вышения пенсий будут и у тех пенсионеров, которые в 2002 г. начнут выходить на заслуженный отдых уже по новому пенсионному зако-нодательству. Правда, от-ставать от других будет рост базовых пенсий. Но эта часть пенсий будет связана с ростом бюджетных ассиг-нований, что всегда нелегко обеспечить в федеральном бюджете при острой конку-ренции между статьями рас-ходов. Но все же и она дол-жна в 2002 г. вырасти поч-ти на 70 руб. при годовом темпе прироста 113,4 про-цента. Опережающими тем-пами будет расти страховая часть пенсии — 147 процен-тов за год при годовом при-росте около 300 рублей.

Если сопоставить пенси-и тех, кто будет получать их уже по новому законода-тельству, с пенсиями тех,

кто получает их сегодня, то нетрудно убедиться, на-сколько близки они по раз-меру. А это свидетельствует о том, что нынешние пенсио-неры в ходе пенсионной реформы не будут дискри-минированы молодыми по-колениями.

А значит, на вопрос, что же даст пенсионная рефор-ма нынешним пенсионерам, можно ответить так: она даст такие же пенсии и та-кой же порядок и величину их повышения, как по но-вому пенсионному закону. Нет поэтому никаких осно-ваний утверждать, будто пенсионную реформу пред-полагается провести за счет старших поколений и в ин-тересах молодых.

Владимир
ВЬЮНИЦКИЙ,
советник
Председателя
Правления Пенсио-
ного фонда России.

АХСЫННЫ 23 КҮНЭ — СР ПРЕЗИДЕНИН БЫЫБАРДЫР КҮН

Вячеслав ШТЫРОВ ДНЭН КИМНИЙ?

1953 с. — Томпо оройуонун Хаандыга с. төрөөбүтэ.
1975 с. — Дальний Востоктаагы политехнической институту ситиһилээхтик үөрэнэн бүтэрбитэ.
1975 с. — үлэтин Удачной куораты тутууга маастарынан сабалаабыта.
1986 с. — маастартан "Виллоуэгэстрей" бастагы солбуйааччытыгар тийэс ууммута.
1986 с. — ССКП Саха сиринээги обкомун тутууга отделын сибдистсийн солбуйааччыта.
1991 с. — Саха Республикатын тутууга уонна инвестицияларга министриэн аналммыта.
1991 с. — Саха Республикатын Президентин быыбарын кэннэ — вице-президент, кэлин Саха Республикатын Правительствоын Председателинэн аналммыта.
1995 с. — "Алмазы России-Саха" ("АЛРОСА") компания президентинэн аналммыта.
1997 с. — Республика палататын (Ил Түмэн) депутатынан талыллыбыта.
Саха Республикатын Бочуоттаах гражданина, СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, республика саамай урдүкү "Хотууу сулус" орденнэн кавалера, М.К.Аммосов аатынан Государственной бириэмийэ лауреата, Петр Великий аатынан "Россия бастын менеджера" национальной бириэмийэ лауреата, Карээннээх, икки кыыс ололоох, биер сизинээх.

Ы Н Ы Р Ы Ы

Биһиги биер дойдулаахтарбытыгар улахан эппитинэстээх, республика инники дьылбатын быһаарар быыбар буолара олох абылх хонук хаалбыт кэмгэр толкуйдаан, бары кандидаттар программаларын үөрэтэн баран бу ыгырыны онорорго быһаарынныбыт.

21-с үйэбэ биһиги республикабыт сир баайын хостоон, батаран, ол онтон эрэ үп-харчы булунан дьылбатын быһаарынара тутах буолара билиннэ.

Аспыт кэлигини 10 сылга республика алмаһы кырылыыр промышленность сага салаа быһыытынан олоххо бигэтик кириэр, элбэх саха ыччата алмаас эйгэтигэр кириэн умсугуйан туран үлэлээн ээр. Ону маннайгынан итэрийбит, тылынан буолбакка, дьыллатын өйөөн олоххо киллэрбит ол кэмгэ вице-президентинэн, Правительство баһылыгынан үлэлээбит Вячеслав ШТЫРОВ буолар.

Биһиги кэмгэ бородууксуулары онорон таһаарыы инники күөһүгэ тахсыахтаах, бу кырылыммыт күндү таас батардаха сыаната лаппа урдүүрэ уонна атымга хамаатык барара кимизэх барытыгар өйдөнөр буолла. Кэлинки 5 сылга Компания президентинэн талыллан баран В.Штыров ылбыт хайысхатынан "АЛРОСА" компания республика бюджетка харчы эрэ киллэрээччи буолбакка, Саха сирин экономикатыгар быһаччы кириэсн газтан, нефтан, мастан онорон таһаарар тэрилтэлэри аста, тутуу, суол, транспорт, тыа хаһаайыстыбатын эйгэтигэр үтүмэн үгүс үбү-харчыны укта. Ошон 21-с үйэбэ республика баайын-дуолун переработкалаан туһага таһаарарга "АЛРОСА" олук уурда, кэскилбитин түстээтэ.

Быһылгы халаан уутун курдук күүтүллүбэтэх иэдээн-алдыаркы тахсыбыт түгэнигэр баар-суох эрэнир, итэһийэр тэрилтэбит "АЛРОСА" буоларын дьыаланан дакаастаата, ыксал түгэнигэ кэмгэ дурда-хаха буолар күүс баарын көрдөрдө.

ЫТЫКТАБЫЛЛАХ БЫЫБАРДААЧЧЫЛАР! Республика инники сайдыытын түстээн, дьон-норуот олохун таһыма салгыы урдүүрүн тутуугар, кэлин кэмгэ Россия киин структуралара онорор ыгылыра күүһүрэн илэрин өйдөөн, онуоха сөлкө туруулар кыахтаах, кизэн билилээх, аан дойду таһымыгар тахсыбыт улахан салайааччы уонна республика патриота Вячеслав ШТЫРОВ кандидатуратын өйөөн быыбар кун калэн куоласкытын кинизэх биэрэргитигэр эрэниэн туран ынырабыт!

Борисов Егор Афанасьевич—СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, экономической наука доктора.
Дружников Михаил Егорович—СР физкультурага уонна спортка үтүөлээх үлэһитэ.
Дьячковская Прасковья Ефимовна—СР үтүөлээх учуутала.
Ноев Тимофей Васильевич—СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ.
Понсеева Альбина Иннокентьевна—СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, техническэй наука кандидата.
Понсеев Иннокентий Иннокентьевич—СР норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, экономической наука доктора.
Федоров Дмитрий Петрович—юстиция советнигэ, нотариус.
Филиппов Виталий Егорович—геолого-минералогическэй наука доктора.
Максимова Светлана Иннокентьевна—"АЛРОСА" АК Москваагы "Алмазный Двор" кинини директора.
Яковлев Олег Дмитриевич—бу киин финансовай директора.

В. А. ШТЫРОВ ПРОГРАММАТЫТТАН

Инники өттүгэр манник хайысхалары бастагы күөһүгэ тутан республикабыт экономикага сайдарын, туруктаах буоларын хааччыйахтаахпыт.

— Саха сирин алмаһынан баай сирдэрин салгыы туһага таһааран хостоммут алмаһы бэйэбит сирбитигэр-уоппутугар кимизэх да сирдэрбит урдүк хаачыстыба-лаах гына тапастааһыны тэрийин, Билигин биһиги республикабытыгар үп кириитэ алмаас салаатыттан улахан тутулукаах, ол сотору кэминэн уларыта охсубата биллэр.

— Саха сирин нефтьтээх сирдэрин, бастатан туран Таллаан, Орто Ботуобуяа уонна Чайанда баайдарын, промышленнай туһага таһаарыны сабалааһын, нефть салаата сотору республикабыт промышленноһун иккис суолгалаах салаатыгар кубулуйуохтаах.

— Инники өттүгэр нефлитин бэйэбит танаастыыр кыахтанарбытын ситиһин. Республика тас өттүттэн сыаната хас эмэ төгүл ырааан, быста-быста тиллэн килэр отуктан тутулукаанан олохторгон аккаастанар уолдааста.

— Хайа хостуур промышленноһун, күндү металллары уонна полиметаллары хосторуу сайыннары. Онуоха кыһыл көмүс саллааһын 75 бырыһыанын ылар көмүс руданы хосторуу сүрүн тирэх онотуохтаахпыт.

— Таас чох промышленноһун сүрүн проблемаларын быһаарын. Ол тутуугар энергия бизэс таас чогу батараага, бастатан туран Саха сирин иһигэр, бородууксуу-абытын тас дойдуларга, Дальний Восток регионнарыгар тизээн таһаарыны тэрийэргэ усулуобуйа оноруохтаахпыт.

Утулунчу болломтону тыа сиригэр ууруохтаахпыт. Тыа сирэ дин экономика катэгория эрэ буолбакка, хотуу норуоттар олохтор олохтор, дьаһахтара. Ошон:

— Хас бирдии тыа сирин сэлэннэтин социальнай усулуобуйа стандартынан хааччыйахтаахпыт. Ууһу, мууһу, оттугу тизэин курдук тыын боллуруостары былаас кэлминик дьаһайахтаах.

— Республика энергетикатын биер кэлим тигитин (биер ситиминан барар гына) тэрийиэхтээхпит.

— Тыа сирин нэһилиэннэлээх луунарарын газтаһыны бастагы умараттаах соруктаах быһыытынан ылынан салгыы кыахтаахпыт.

— Тыа сирин олохтоохторугар бородууксуулары онорон таһаарыны кэргэтэргэ наадалаахтары (трактордары, араас тэрил, оттугу, сүөһү аһылытын, ыһыы сизмэтин о.д.а.) эппитиннээххэ усулуобуйа ылынар кыагы хааччыйахтаахпыт.

— Саха сирин улуустара уонна бөдөн куораттара аһылк бородууксууларынан хардырыта хааччыйар туһунан быһаччы дуогабардары Правительство көмөтүнэн түһэрсэллэрин тэрийиэхтээхпит.

Бу уонна да атын дьаһаллар олоххо кириэрхтэринэ, тыа сирин хас бирдии ылын сыллаагы дохуота 100—150 тыһ. солкуобайга тийэс үрдүүбэ.

Улуустар икки ардыларыгар сиринэн сылдыһыер массыына суолун онордохтонуна эрэ республика экономикага зоналарга күөскэ сайдан кириэн барар кыахтанарыта. Оттон тимир суол тутулунааһына, таһаары тизээн аҕалы проблематыттан босколонуох-

пут. Ону таһынан, республика нефтьтээх сирдэрин туһага таһаарыны былааннарыбыт быһыытынан, хайаан да магистральнай нефть ситимин тутуохтаахпыт.

Биһиги сыалбыт-сорукпут дин республика индустрияны тардарга сөптөөх быһыыны-майгыны олохтуур тутуугар сокуоннарытын уларытан, сайыннаран бизэс-түөх баар барыстаах өрүттэрибитин, кыахлытын, туһага таһаары буолар. Промышленноһы инникилээх, сайдар кэскиллээх салаалары сайыннардаһытына бизэс атааар туруоруохпут.

Социальнай эйгэбэ туту ордук чорботуохтаахпыт:

— Промышленноһы сайыннары сага үлэ мизэстэлэрин тэрийини.

— Олох-дьаһах коммуналнай хаһаайыстыба биер кудуус, тохтоло суох үлэтин хааччыйыны.

— Хас бирдин киһи, саамай ыраах, түнкүтэх нэһилиэннэлээх луунарар олохтоохторугар тизэс, үөрэхтээһин уонна дойуобуйа харыстабылын хаачыстыбалаах өнөтүнэн туһанар кыахтаах буолуутун ситиһини.

— Эм атылаһарга эппитиннэлэри онунан хаалларыны, эмизэн босхо хааччыйы тигитин сайыннарыны.

— Кыамат, толорута суох уонна элбэх ололоох дьиз кэргэтэргэ, инбалинттарга, эдэр төрөппүттэргэ үбүкүн-аһынан аадырыстаах көмөнү тэрийини.

— Бюджеттан үбүлэнэр салаалар —эм, үөрэхтээһин, наука уонна култура тэрилтэлэрин үлэһиттарин хамнастарын промышленность үлэһиттарин орто хамнастарын 70-80 бырыһыаныгар дьэри үрдэтигини ситиһини.

— Бөдөн предпринятиеларга уонна хаһаайыстыба салааларынан пенсия фондаларын тэрийэн Саха сирин хас бирдин пенсионера иккис пенсияны ылар кыахтанарын хааччыйыны.

— Наркомания уонна алкоголизм ордук эдэр ыччат ортоугар тэнийитин сэрэтэр дьаһыллаах программалары ылынан үлэлэтигини.

Быһыы-майгы уларытытынан, иннибитигэр турар соруктарбыт далааһыннара кэргэтигинэн сибээстээн, республикага былаас тигитин уларытар сорук турар. Мин санаабар, Президент регионга ханнык-туох балаһыанньа үөскүүргүр, үлэ-хамнас туругар толору эппитиннэлэни бэйэтигэр ылыныахтаах, ситэриннээх былаас туох баар механизмун иһингигэр тутан олохуохтаах. очуоро республика экономикага биер кэлим уонна салайаарга табыстаах буолуоба.

Биһиги хайа баһарар общество бастагы тирэһин-дизэ кэргэни өйөөн, дьон-сэргэ санаатын бөбөргөтөн, өй-санаа, быһыы-майгы диннээх күндү баайын харыстаан, сага үйэбэ айымньылаахтык үлэлиир кыахтаах кизэн билилээх, бэйэтигэр эрэллээх эдэр күүһүнэн иһэн таһаарар соруктаахпыт.

Барыта бэйэбитигэр тутулукаах. Сахабыт сирин дьылбатын биһиги бэйэбит быһаарыбыт!

ХОРСУН БЫҔААРЫЛАРЫ ЫЛАР КЫАХТААХ САЛАЙААЧЧЫ

Мин 1991 сыллаахха оройуонаагы Совет исполкомун председателин солбуйааччынан үлэлиир кэмгэр Д. П. Лазарев идеятын олоххо киллэрингэ техническэй штабы салайааччымын. Сүрүн мэхэниинэн бу сөргөн тутуу бырайыга да, техническэй-экономическэй ааһылыра да бэлэмэ суохтара буолбута, көннөрү солун идея эрэ курдук этэ. Ол кэмгэ республика тутуутун министриэн В. А. Штыров үлэлиин олохтоһуна кириэн туруорсуулар тутта өйдөөн министрство коллегиятыгар көрөргө солбуйааччытыгар соруудах бизэсигэ. Дьининэн, бастаан бырайыактын дин чугалатымыан да сөп этэ. Коллегияга икки төгүл көрдөрөн Д. П. Лазарев идеятын көмүскэн. Чурапчыга кэрчик-кэрчик бырайыактары онорон үлэни сабалаарга Тутуу министерствотын көнүлүн ылбылпыт, 1991 сылга Таатта быһытын оноруу-

ну, 1992 сылга ханааллары дэлби тэрилтэлэри сабалаан барбылпыт. Ошон Д. П. Лазарев идеята олоххо кириитигэр эдэр министр В. А. Штыров сөлкө өйдөөн, тутууну ыгыты диннээх көрдөбүлүгэр сөп түбэстэ хорсун быһаарыны ылынан көмөлөһөн туардаах.

Иккиһинэн, алмаһы кырылааһын салаатын олоххо киллэрингэ анаан В. А. Штыров Правительство баһылыгынан олохон хас да анал уураахтары таһаарыта. Ол иһигэр бриллиант батарыга аналммыт 1994 сыл балаан ыһын 12 күнүгэр тахсыбыт 384 №-дээх уураага күн бүгүнгэ дьэри олус хорсун быһаарыны быһыытынан холобурга сылдыар. Бриллиант батарыта сокуон быһыытынан ювелирнай кизгэли онорор тэрилтэ эрэ атыланыахтаах этэ. Оччолорго бриллиант туттар ювелирдар республикага суохтара,

таска таһаарарга көнүллээх сибээс анал тэрилтэти эмиэ суоба. Бу моһолу туораталары В. А. Штыров Саха сиригэр оччолуулуугу бриллиант Саха сирин территориятыгар кимизэх баһарар атыланыарын көнүллүүр Правительство уурааһын таһаарыта. Дьэ, бу уурааһы укта сылдан бастагы бриллианнарбытын атылаан салгыы заводтары тутар кыахтанаммыт.

Ити даһаны быстах холобурдартан көрдөхкө В. Штыров сөптөөх, туһалаах дьыала дьэтибэни иннибиз-кэ-толлубакка быһаччы быһаарыылары ылар кыахтаах салайааччы.

Т. НОЕВ,
республика бриллиант
онороччуларын
ассоциациятын директора.

КИНИНИ КЫТТА — 10 СЫЛ

Саха сиригэр "АЛРОСА" компания бюджетка эрэ харчы киллэрээччи буолбакка, ону таһынан экономика үгүс атын салааларыгар үтүмэн элбэх харчыны укта, переработка базатын тэрийистэ. Итинэн компания президентин тус бэйэтин позицията үгүһү оонньуур. Холобур, бу Чурапчы улуугар чолчу 100 устуука ЛТЗ-60 трактордары уонна балыһа тутуугар 35 мөл. солкуобайы 2000—2001 сс. анаан туар.

Штыров В.А. сүрдээх абылх сагаллаах, дьиннээх экономика сайдар сокуоннарын билэр, наада буоллаһына того түлэн кытаанах быһаарыны ылынар күүстээх санаалаах киһи. Эппитин иһэнэ уларытат уонна кинини кытта бизэс үлэлиир хамаандатын дойуугар элбэх эппитиннэлэни уонна дьаһайар кыагы бизэс, ол кэинэ бириэмизтигэр туолуутун ирдирин. Хас кинизэх кирибит докумуону, кумааһыны ба-

рытын ырытан ааһар уонна толоруохтаах дьонун ааттаан, бириэмизтигэр анаан чолчу соруудах бизэс толортороччу.

Кэлэр иннини кэмгэ сайдыы хаамыта лаппа күүһүрүө этэ дин элбэх аныгы идэлэри баһылаабыт эдэр дьонго сөптөөх үлэ эйгэтин таһаарар, Россия урдүкү салаалатын кытта тэниэ хаамсар биер дойдулаахпыт, үлэтэ тахсылааһын итэһиит, ыксал кэмгэ, дурда-хаха буолуох кыахтаах киһибитин Вячеслав Анатолевиич Штыров өйүүбүн, оролорбут, сизэнирбит кэскиллэрин түстүбүт.

С.МАКСИМОВА,
"АЛРОСА" компания
Москваагы ювелирнай
онороччуларын
атыллыр уонна быыстапка
тэрийэр "Алмазный Двор"
кинини директора.

АХСЫННЫ 23 КҮНЭ — СР ПРЕЗИДЕНИН БЫЫБАРДЫР КҮН

СУБЭНИ ХОЛБООН, ОЙУ-САНААНЫ ТҮМЭН

Кэм-кэрдни ирдэбилэ уларыяа турар. Ол ирдэбил киһи бэйэтин сирэйин сүтэрбэххэ, ойун-санаатын уларыппакка саага усулуобуйага сөп түбэхтэриг дьаһанан туруорбут снэлларыгар айанныы турарыгар күһэйэр. Итинник дьаһаны киһиэхэ барытыгар кыайтарбат.

Вячеслав Анатольевич Штыров быйылгы бэрт дьалааннаах быыбарга киришибитин сорох дьон өйдөөбөттөр. Кини республика бюджетин тутан олорор "АПРОСА" компания салалтатыттан тобо тэйэр, тобо биригэ үлэлээбит, вице-президенттээбит Михаил Ефимович Николаев кытта күөн көрсүһэр дьин ыйытааччылар бааллар. Омос көрдөххө, сөптөөх ыйытылар. Ол эрэри В.А.Штыров республика интэриэһин көрө сылдьар, былаас саамай урдүкү таһымыгар тахсыбыт киһи быһытынан кэм-кэрдни туруорбут саага ирдэбиллэринэн салайтарарын өйдөөххэ наада. Россия бийиги республикабытыгар тахсар быһыыны-майгыны тынаан олорон кэтинрин туоһулуур чакчы элбэх. Республика бастагы Президент М.Е.Николаев салалталаах саага дьон уон сүл кулаһаа суохтук олорон кэллбит. В.А.Штыров ыйытыгы кыһын, тэһиэ үлэлээн кэлбит ага табаарыһын хорутуур биһиги намтарар санаата суох. Кини үөскээбит быһыыга-майгыга республика интэриэһин, бастагы Президент саалаабыт хайысхатын салгыыр баалаах. Саамай ыарахан, уустук кэмнэргэ бу икки киһи республика салалтатыгар биригэ үлэлээбиттэрэ. Кыһалбалаах кэмнэ биригэ бурбалдыга көлүлүбүт дьон хаан бабарар уопсай тылы булар, субэни быһаарсар кыахтаахтар. Аан дойду таһымыгар суолталаах компания президент буолбут В.А.Штыров быһаччы М.Е.Николаевтан күн бүгүн тутулуга суох да буоллаа, ол эрэри киһи быһытынан үтөө сыһанын хаан да уларыппатаа, уларыта да суоба.

В.А.Штыров Саха Республикатын Президент буоларга толору бэлэмнээх. Кини салайааччы, политик быһытынан баай олыттаах, үтөө майгылаах, дьаһалы ылынарга мындыр киһи. Туох баар үлэлээбит үлэтэ-хамнаа Саха сириг кытта ыкса сибээстээх. Кини төрөппүттэрэ холбоһон баран, үөрэхтэрин бүтэрэн икки аны үлэргэ аһаабыттар. Абаа Камчаткага барбыт, ийэ Магаданга геологунан аһаабыт. Дьылба хаан тардыта эбитэ дуу, ыарахан дьахтар олоһоноругар Хаандыгага кэлэн төрөөбүт. Бэрт сотору аалара көһөрөн илдьэ барбыт. Онон кини бийиги ыйаабыт сирэ — Хаандыга. Төһө да уу кыһыл оро тизлэн бардар, Саха сириг туһунан санаа кинини мэлдьи сылааһынан илгийэрэ. Ол да иһин буолуо, Дальнай Востокаагы тутуу институтун бүтэрэн баран, кини Саха сириг, "ВиллюйГЭСстрой" талан ылар. 1975 сыллаахтан Удачнайдаагы комбинат тутуугугар мастарынан үлэтин саалаах уонна солбуйааччы начальнигар тийэ үүнэр. Ол сааһаа кэм ирдэбиллэн В.А.Штыров икки сүл партияга үлэс — партия обкомун тутууга отделын сибидиссийин солбуйааччытынан үлэтир. Онон эдэр, сэргэх киһини Москвага Общественной наукалар академияларыгар үөрэххэ ыыталлар. Ол кэмнэ тутуу министринэн аһаар. 1991 сыллаахха республика Президентин быыбарыгар М.Е.Николаевка вице-президент быһытынан кириһэр. Үс сүл Штыров Правительство салалтан үлэтир. 1995 сыллаахха атырдьах айыгар, ол сааһа "Алмазы России — Саха" компания президентинэн талыллар.

Төрөөбүт сирэ, Сахатын сирэ, кини киһи-хара буоларыгар күөс көмө буолбутун, бу сиртэн ураты чугас дойду киһиэхэ суобун В.А.Штыров бэри билэр. Ол да иһин туох баар билигин-көрүүтүн барытын кини бу уустук кэмнэ Сахатын сиригэр аһаар баалаах. Россия эбэ хотун ааттаахтары кытта тэһиэ быһаарсар, туруорсар кыахтаах саарбахтыыр табыллыбат.

Саха сириг интэриэһин олохтоох омок эрэ киһиэ снэлга өйүүр, дьаһаар дьин өйдөбүл баар. В.А.Штыров тус бэйэтигэр итэҕэйбэт буолар сааһа, кини ким да алаһаһынан далаһаламат, бэлэмнээх, үтөө суобастаах салайааччы. Кинини кытта биригэ бу быыбарга вице-президентин Александр Константинович Акимов кириһтэ. Штыров манна таба тайанна.

Бу икки киһи — В.А.Штыров уонна А.К.Акимов өйдөрүн-санааларын холбоон, кэлэр кэскили анааран тахсылаахтык үлэлиэхтэрэ. Үөһэ көтөргө, инники дьулуһарга икки кынат наада. Ити бүгүнгү эрэ тыйыс кэммит туруорар ирдэбилэ буолбатах. Үйэттэн-үйөс эйэлээхтик, субэни холбоон, ойу-санааны түмэн дьаһаны уохтааһар да үрдүктүк сыаналанара, ордук улахан дойду хонноһор олорор омукарта. Ол туһунан улуу убайыт Оксөкүлээх этэн турар. Ону умнумуобун!

В.НИКОЛАЕВ,

1990 - 1993 сс. "Саха омок" холбоһук вице-президентэ, 1-кы Ил Түмэн депутата.

Республикабыт, омукулт дьылдаатыгар олус улахан суолталаах, аһага айдааннаах, мөккүөрдээх Президент быыбарын хампааньаага түмүгэр тийэрэ чугаһаата. Президент олбонун иһин охсуһуу олус салгыыр-хайбыт ис дьинин ыйытыча киһи ырытара кыаллыбата буолуо. Ол эрэри ол туһунан кеннөрү биригэ быыбардааччы, иннигэр-кэтингэр ылар-бирээрэ, сэргээрэ-дьяарханара суох тыа сааһырыт сахатын быһытынан аһаас санааларын тиздэргэ холоннум.

Ааспыт сылга мин "Саха сирэ" хаһыакка "Быһаарылаах кэмнэ эрэллээх лидердээх буолуобун" (13.09.2000) дьин обургу ыстыгайбар Президент суолтатын туһунан маанык суруйбутум.

"Президент — бу бүтүүн норуот талыт лидерэ, кини улахан "кулута", ойун-санаатын, инники эрэллэн итэҕэйбит тумус туттар киһиэ, аһага улахан былаастаах салайааччыта. Ол иһин бийиги Президент талыга хас биригэбит быһаччы сыһааннаахтык, онно кытыахтаахтык, санаабытын этиһэһтээхтэ", — дьин. Маһнайгы этиним итинник. Хайаатар да бары быыбарга кытта сатыахтаахтык. Өйдөөн-төйдөөн.

Ча, аны санаа сунньугар кириһэххэ. Турбут кандидаттартан ким иһин куластыахха? Муһаарааччы-сааһаааччы элбээ чакчы. Олортон мин сыта-тура сыаналаан, уһунук толкуйдаан барамын куластын В.А.Штыров иһин биригэргэ биһиги сананым. Тоһо? Ол эрэри, адыс кырдыгыһынан эттэхпинэ, мин букатын кэлин кэмнэ дьэри үлэли сүлдьар Президент М.Е.Николаев диэки эһим. Туох даһаны диэбиттэрин иһин, Михаил Ефимович президентини кэмнэргэр, ол иннигэр даһаны республикатын туһугар туруулаһан үлэлээбит, элбээс оһорбут салаааччы, улахан политик киһи быһытынан олус сыаналыбын, убаастыбын

Мин Штыров В.А. Правительство Председателнэн үлэли оһордоһуна 1993—95 сыллардаахха кини солбуйааччыта буолан социальнай эйгэ министрстволарыгар куратордаабытым. Борисов Е.А. бастагы солбуйааччы буолан сэтэ солбуйааччылааһыттан иһиктэ Чурапчы буолан "кулукпутугар имнээн" сүлдьыбылпыт.

Вячеслав Алексеевич барыбыттан кэриэтэ эдэр буолан баран билинэтэ көрүүтэ кэтинэн, логиката күүстээгинэн, дьонго тылын ылларымтаатынан таһыны үрдүк кэриэсиз турара.

Мин үгүс эр киһини кытта алтыһан үлэлээтим, сорохторугар быһаччы со-

МИН В. А. ШТЫРОВ ИНИН КУОЛАСТЫАМ

уонна кини аадырыһыгар кутуллар сааһа-иһини, тылы-өйү барытын толору итэҕэйбиппин.

Ол тынан баран мин киниэхэ комойо саныырым биригэ. Кини снэ суох уһунук үлэлээтэ, үгүһү оһордо, сааһыгар, оттон бэйэтин онноһугар сахаттан биригэ эмэ Президент буолар кэригэ бэлэмнээбэтэ. Иһинэ тымыта буоллар, бу айдаан-куйдаан, үгсүү-харсыы, сууттаһыы тахсыа суоба этэ, очмоһо аата-суола, этэргэ дьылы, көмүс буукубаларынан суруллан үлэлэргэ хаалыа этэ.

Онон атын хаалбыт кандидаттар тустарынан биригэ этинэн санаабын суруйдаһымна манник. Р.Шипков сахалыы-нууччалыы тэһиэ саһарынан, кеннүнэн-боростуойунан, сүргэниэн-бэлэһинэн, промышлениоска сыһааннааһынан үтөөкөн киһи быһытынан даһаны, Россия таһымыгар биллэбэтэ-көстүбэтэ, улахан сибээһэ суоба уонна снэ быһаарыта суох, аһагы сымчарас дьин этэллэрэ кини рейтингин намтарата буолуо.

Ф.Тумусов дьин саһалы куттаах, бары, ордук үп-харчы өтүгэр дэгиттэр биллэлээх, араас үлэс уопуттаах саага биригэ тумус туттар ньюргунэ эрэри, хайдах эрэ үөһэни салалтаа, онноһор биригэ дойдулаахтары оротуттан утарсааччы элбэх уонна Президент буоллаһына характерынан ыарахан буолуо дьин кэспиллэрэ үгүс дьонго тэһиэһэтэр.

Оттон В.Филиппов көстөр дьуһунуөн-бодотунан, өйүнэн-санаатынан сүрдээх кыахтаах, инникилээх, саа саарына да, эһиэ үөһэни өтүгэр биллэбэтэ, хаһааһытынан үлэс эрчиллэһтэ аһааһа маһиэдири буолуо.

Салгыы, сурах хоту иһиттэххэ, генерал-полков-

ник В.Колмогоров рейтинг баалаах курдук эрэри, 40-ча сыллааһыта кылгас кэмнэ суоппардааһытын аахсыбатаахха, хаһааһытынан үлэс төрүт сыстыбатаах, сааһын тухары наар дьонго сууттата сүлдьыбыт уонна, быһаччы эттэххэ, Россия улахан олигархтары бары өтүгүн өйөөн таһаар сатыыр киһилэрин, эрдэттэн "хаһалаа" кирибит кандидат курдук тойоннуубун.

Аны В.Штыровка кэлиним. Онуоһа санаабын быһаччы этики. Омуна суох, ити үөһэ ахтыбыт саага Президент кандидаттартан Вячеслав Анатольевич харыс үрдүк турар. Бары өтүгүн, Олортон саамай кылааһынааһа кини Россия, аан дойду таһымаах улахан хаһааһытынан салайааччы, аныгылыы тылынан — предприниматель, менеджер. Бары биллэбит, республикабыт бюджетин улахан аһага алмаастан, "АПРОСА"-тан кириһэрин. Кини мөлгөөбүтүнэ, Россия дьаһалыгар, олигархтар иликэлэригэр киридэһиэ бары даһаны куртахтык курулуон, "хоос" тынаахтытын сөл. Оттон алмаас-бриллиант "куукунаатын" Штыровтан ордук үгүгэйдик билэр, туруулаһар кини ким да суох. Кини Президент буоллаһына өссө кыахтаахтык көмүскэһэрэ, салайса саарбаа суох.

Бары өйдүбүт, 4-5 сыллааһыта бу компанияга хайдахтаах курдук саага түһүү, былды-асыһы, харгыстаһы буолбутун. Ол түмүгэр хастыы эмэ ий хамнас кэлбиккэ, этүт снэаһа төһөмөккө төһөлөөх эрэдээбитэ?

1996 сыллаахха компания 3 млрд. 836 мөл. солкуобай суумалаах барыһы киллэрибт. Ааспыт 200 сылга — 18 млрд. 222 мөлүгүнү. Хайдахтаах курдук үүнүүнү? Бу өрө тахсыыга В.Штыров үтүөтэ-өнөтө муһура суох. Ону бары би-

лиһитин наада. Ол иһин киниэхэ сиртэн-халлаанга дьэри маһаһаһа баарылар. Иккис өтүтүтэн Штыров — бэлэ. Президент, 1991—95 саамай мөккүргэннээх сылларга республика вице-президентин уонна премьер-министринэн үлэлээн Президент, Правительство аппаратын үлэтин-хамнаһын, ис "буотараһын" уонна республика туругун снэлини билэрэ кини президент быһытынан снэтиһилээхтик үлэлиригэр бөбө тирэх буолара мэлдьэс суох. Ону таһынан кини Россия урдүкү салалтатын, бодон олигархтарын тэһиэ үгүс аан дойду, ордук алмааска сыһааннаах кыахтаах, баай дьонго бары кэриэтэ биллэлэригэр, ыйытыгыларыгар адыс саарбахтаабытын. Ону Россия Президентэ В.Путин кинини бу аһыах кэм иһигэр үгүс ыһыран кэспэтэ сүлдьыбыта даһаны туоһулуур.

В.А.Штыров рейтингин намтарар суолунан олохтоох кэспиллэһиэ өтүтүтэн хаан тардыта, быһаччы эттэххэ, саага киһиэ Президент буолуон сөп этэ дьин санаа-онно аалара чакчы. Ол эрэри Вячеслав Анатольевич Хаандыгага төрөөбүт төрүт бэйэбит киһиэбит, Саха сириг улахан патриота. Кырдыгыһынан эттэххэ, дьиниһи хорутан толкуйдааһаха ханнык даһаны салайааччыга, үлэһиккэ кини омуга, сирэйин муһура быһаарбат. Кылааһынааһа кини киһи быһытынан майгыга-снэлинтэ уонна тэригэр-салайар доһура, талаана, опыта, кыаһа быһаарар. Олор өтүлэринэн В.А.Штыров толору эппиэттир, нууча-саага, омок дьин араарсыбат, көнө сунньуохтээх, олус кыахтаах салайааччы, үтөө киһи дьин хатылаан этэн тураммын, кини туһугар куластатын биригэ дьин ыһырабын. Адыс сыһытармаахтык суоба.

Иван ПОНОМАРЕВ.

Чурапчы сэл.

БИРИГЭ ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

лбуйааччы этим. Кинини киһи, табаарыс быһытынан туох да эһиэ-буһула суох, интрига дьинтэ адыс чугаһаабат уонна биригэ үлэлир дьонун мөхпөт-комуруйбат, ол тынан баран ирдэбиллээх, бэйэтин тылыгар турумтуо салайааччы быһытынан хайаларыттан да инники туруорабын. Вячеслав Анатольевич итичэ ыарахан үлэс үлэли сүлдьыт кыһынна-кыһаһан министрдин, үлэһитэрин мөхпүтүн биригэ да көрбөтөһүм-истибэтэһим. Атын да дьон итинник этэлэр. Киһиэхэ саамай сөбүлэбэт хааһытыбата-сымыйалаһын, сирэй көрбөх буо-

луу. Көнөтүнэн быһаарсары сөбүлүүр, онно дьонго көмөлөһө да сатыыр.

Бийиги улууспутугар саамай улахан өнөтүгүн кини бэлэһа тутуугугар абаан-снэан 35 мөл. солк. тутууну ыһаарга кыах биригэ уонна 100 устука ЛТЗ-60 трактордары анааһыта буолар.

Биригэ дойдулаахтары, быыбардааччыларым, бу Президент быыбарыгар Штыров В.А. кандидатураһын өйөөхтэрэ дьин эрэллэбим. Кини — нууча биригэ чулуу уола Саха Республикаһын интэриэһин туруулаһан көмүскүүр, Россияга, аан дойдуга биллэр, убаастаһар, сорохтор толлор

киһилэрэ. Президент Николаев М.Е. 10-тан таһа сылааһыттан таба көрөн, бэйэтигэр чугаһанан Вице-президент, онно алмаас компаниятын президентэ онорон бэйэтин онноһугар иһипит киһитинэн буолар. Республикабыт бастагы Президентэ Николаев М.Е. оһорбут, олохтообут норуот, олох сайдыытын тускулларын өссө кыһатан, Саха сирэ чэчиририн туһугар үлэли-хамсы сүлдьар уонна инниктин да бэринилээхтик үлэлээ дьин эрэллэбим.

А.И.ПОИСЕЕВА,
СР норуотун
хаһааһытынан
үгүөлээх үлэһитэ.

МОСКВА УОННА ЧУРАПЧЫ ЗАВОДАРЫГАР

Мин бэйэм Кытааннахтан төрүттээхпин. 1987 с. оһуолан бүтэрэн баран, оччотооһу политикаага сөп түбэһиннэрэн, фермага үлэлээбитим, ол кэминтэн армияга сулууспалаабытым. 1995 с. Чурапчытаагы алмааһы кырылыһып заводка үөрэнэн, машина үс сүл орранчигынан үлэлээбитим. Онон Москвага "Альпро" дьин алмааһы кырылыһып фирмага үлэс кирибиппин. Манна икки сүл курдук үлэлээн баран, дьинтээһи баалаһаһабынан дойдулар Чурапчыга төннөн кэлэн алмааһы кырылыһып заводка үлэли сүлдьабын. Онон соһуруу уонна биһиэхэ бу произвадство хайдах тэрээһиннээһин тэһиэһи көрдөһүм, чыһа атын харытына. Москвага усулуобуйата быдан үгүгэһин таһынан ыйга оротунан 15 тыһ. солк. хамналы илар

атим. Оттон манна 2 - 3 тыһ. солк. эрэ ылабыт. Бэйэм туспа этэххэ, уопутурдум, үлэм хааһытыбата да, онорон таһаарым да намтаабаа.

Төрө маһыныһы? Мин санаабар, бу республикабыт салалтата снэ-хото өйдөөбөтүтэн, өйөөбөтүтэн, улуустарга мөлгөх сырыену биригэриттэн тахсар. Онон мин, кеннөрү рабочай киһи, В.А.Штыров Президент буоллаһына, тыа сиригэр алмаас промышленноһын сайыннарыа, өйөө, улахан кыахтаах салайааччы дьин санааттан куластын чөлү кини иһин биригэргэ быһаарыным.

К.ЗАХАРОВ,
аһаһыһы.

